

су у национално-романтичарској перспективи постали модел за конструкт „храбрих горштака“ у процесима уобличавања идеалних особина албанске, српске и данас црногорске нације. Јастребов је на много места у свом делу велики простор посветио разбијању национално-романтичарских митова, који су управо у његово време настајали на простору Балкана.

Поновно издање *Старе Србије и Албаније* Ивана Јастребова заиста је хвале вредан подухват и представља континуитет рада вредног приређивача Борисава Челиковића, који је у едицији „Корени“ Службеног гласника из Београда у шест књига већ „покрио“ простор Космета и Македоније када су у питању антропогеографска проучавања (*Дреница и Лаб: насеља, порекло становништва, обичаји*, (Београд, 2017); *Косово: насеља, порекло становништва, обичаји. 1–2*, (Београд, 2017); *Сирињ, Средска, Гора и Опoље: насеља, порекло становништва, обичаји*, (Београд, 2017); *Косовско поморавље и Качаник: насеља, порекло становништва, обичаји*, (Београд, 2017); *Стара Србија и Македонија: насеља, порекло становништва, обичаји*, (Београд, 2017)). Иако је Јастребљовљева књига објављена у едицији „Саборник“, она по свом садржају и поруци такође може да се уврсти у библиотеку „Корени“, која укупно броји 35 књига.

Сагледавајући важност овог у јавности добро прихваћеног подухвата, намеће се закључак да је *Стара Србија и Албанија* Ивана Јастребова коју је приредио Борисав Челиковић заправо саставни део једног континуираног и добро осмишљеног пројекта и да заиста даје велики допринос проучавању и презентовању културне баштине и историјских процеса везаних за српски народ, али и за Балкан, посебно Албанце, о којима у српској науци још увек нема довољно релевантних и озбиљних радова.

Милош ТИМОТИЈЕВИЋ

Русија и словенски свет у ратовима и конфликтима 19–21. века,
зборник радова, ур. др Александар Ј. Полунов.
Москва: Модест Колеров, 2018, 304.

Интересовање руских и белоруских научника за проблеме историје словенских држава централне и источне Европе и њихових веза са Русијом, представљало је повод за организовање низа научних сусрета у Минску од 2014. до 2016. године. Један од њих је била међународна конференција *Словенски свет и Русија у ратовима и конфликтима 19–21. века*, одржана у Бресту, новембра 2016.

Конференцију је организовао Факултет државне управе Московског државног универзитета Ломоносов. Учествовали су историчари из Русије, Белорусије, Србије и Словачке. Разматран је читав низ проблема:

питање реформи које су спроведене у Украјини и Белорусији у другој половини 19. века; национализам и настанак националне самосвести код словенских народа; утицај Првог светског рата на развој словенства; основне тенденције политичког развоја словенских држава у међуратном периоду и у другој половини 20. века.

Зборник научних радова са конференције, у редакцији Александра Јурјевича Полунова, објављен је 2018. године. Централне теме су биле преломни моменти у историји словенства, ратови и друштвено-политички конфликти од 19. до 21. века.

Зборник отварају радови посвећени руско-пољским односима у 19. веку. Војни саветник императора Николаја I, фелдмаршал Иван Фјодорович Паскјевич и анализа догађаја руско-пољског рата 1830–1831. тема су чланка Алексеја Алексејевича Кривопалова. У њему аутор даје осврт на „Пољску кампању“ и њене резултате. По његовом мишљењу, она је показала и предности и недостатке које су у том периоду постојале у руској армији (пре свега организационог карактера).

„Пољском устанку“ 1863. су посвећена чак три рада у зборнику. У првом је професор Всеволод Јевгенијевич Воронин представио „непријатне аспекте“ ове побуне, аспекте којих се, како аутор наводи, у Пољској „често не треба сећати“ (42). Он се, наиме, осврнуо на начин на који пољска држава и историографија гледају на овај догађај, односно довео је у питање званичну интерпретацију устанка као „националноослободилачке“ борбе Пољака против „ропства“ Руса (31). Ову тезу је аргументовао тиме што га није подржало сељаштво, које је чинило већину у Пољској. Стога је Воронин дошао до закључка да се оно не може сматрати националним. За разлику од њега, професор Александар Јурјевич Бендин је истраживао положај и улогу римокатоличког свештенства у поменутом устанку. Бендин сматра да је побуна довела до промене односа власти руског царства према свештенству, чији је део позвао Пољаке на свети рат против Русије, „исконског непријатеља Пољске“ (45). Централна фигура трећег чланка која се бави овом темом био је „непријатељ Белорусије“ (63) генерал-губернатор Михаил Муравјов, који је угушио Пољски устанак. Александар Дмитријевич Гронски је анализирао његов лик у модерном дискурсу – белоруским форумима и чланцима објављеним на интернету.

О утицају руско-турског рата 1877–1878. године на спровођење судске реформе у белоруским земљама, писао је Александар Александрович Загорнов. Према његовом мишљењу, овај конфликт, последњи у којем је Руска империја победила, негативно се одразио на промене у судству, с обзиром на то да је финансијски ослабио државу. Закључио је да је резултат рата и реформи било слабљење ауторитета власти. Рат је тема и следећег чланка. У њему је Олег Рудолфович Ајрапетов приказао „први међусловенски рат у новом добу“ – српско-бугарски рат 1885. који је, како је истакао аутор, био „сукоб великих националних пројеката“ (89). У том смислу аутор се осврнуо и на чињеницу да су обе зарађене стране биле клијенти Петербурга, али и на активности руске дипломатије у том конфликту.

Идеологија украјинског национализма била је предмет рада професора Кирила Владимировича Шевченка. Аутор је изнео мишљење да је источна Галиција постала бастион украјинског национализма „тек после геноцида галицијских русофила“ (118) за време Првог светског рата, с обзиром да се, како је навео, „у првој четвртини 19. века украјински идентитет није у потпуности учврстио“ (118) у тој области.

Велико интересовање истраживача је разумљиво произвео и Први светски рат. Словачки историчар Мирослав Даниш се усредредио на делатност словачких политичких субјеката током рата. Показао је да су се још током ослободилачког покрета на територији Аустро-Угарске (1914–1918) појављивала трвења између Чеха и Словака. За разлику од њега, Далибор Денда је писао о губицима српског народа у Великом рату – губицима у српској војсци, броју погинулих Срба који су служили у аустроугарској армији, као и оних који су били интернирани. Трећи чланак који је хронолошки обухватио период 1914–1918. бавио се надањима руских радикалних либерала у знатне уступке режима и промену политичког устројства империје до којих би, како су ови политички субјекти, по мишљењу аутора Фјодора Александровича Гајде, веровали, могло доћи по завршетку конфликта.

Чланак Модеста Алексејевича Колерова бавио се, како је аутор то назвао, „коренизацијом“, антианшлусом – совјетском политиком „националне изградње“ на западу СССР-а. Овај курс „градње националних држава око руског центра“ (187), који је био доминантан за време читавог периода постојања ове државе, имао је двојак карактер – представљао је инструмент светске револуције (офанзивни карактер), али је био и одговор на политику и пројекте Пољске, Финске и Румуније (одбрамбени). Рад Александра Ивановича Колпакидија био је посвећен непознатим учесницима борби и операција – Белорусима, сарадницима органа совјетске војне службе.

Два чланка у зборнику су се бавила југословенским темама. Др Горан Милорадовић је представио „рат на екрану“ – повезаност политике и кинематографије у периоду од 1941. до 1991. године. Аутор је пошао од хипотезе да анализа садржаја филмова пружа могућност за доношење закључака о унутрашњој и спољној политици Југославије, која је била принуђена да лавира између два војно-политичка блока. Милорадовић је анализирао стране филмове и оне који су настали као резултат сарадње домаће и иностране индустрије, и то оне посвећене догађајима из Другог светског рата, затим домаће филмове и производе две продукције чије су теме биле револуција и грађански рат, као и југословенске о историји конфликта између Југославије и других социјалистичких држава. Показао је да су снимљени филмови одражавали политички курс државе. Професор Алексеј Тимофејев је анализирао утицај СССР-а на грађански рат у Југославији. На основу мемоара „Шпанаца“, зборника докумената и архивске грађе, истраживана је партизанска припрема коју су током 30-их југословенски кадрови пролазили у Совјетском Савезу, а потом и Шпанији, затим пребацивање кадрова на територију Југославије 1941. и активности КПЈ према наредби Извршног

комитета Коминтерне. Аутор је указао и на улогу совјетских специјалних служби у концентрацији партизанских кадрова у Југославији и присуство „Шпанаца“ у свим штабовима, закључујући притом да је партизанска припрема у СССР-у имала велики значај.

Последња два рада у зборнику су била посвећена јавном мњењу. Белоруски историчар Александар Александрович Кисељев се бавио начином на који савремена пољска јавност и друштво перцепира Источне Кресе (територију данашње западне Белорусије и Украјине, која је од 1918. до 1939. била у саставу Пољске). Аутор је, наиме, дошао до закључка да су у данашњој Пољској главни „носиоци“ сећања на ове „изгубљене“ територије активисти профитних друштвених организација, удружења Кресовјана и њихових потомака у Пољској, медији и образовни систем. Зоран Милошевић је, на основу истраживања јавног мњења, у свом раду анализирао перспективу приступања балканских држава евроазијском савезу.

Бавећи се мноштвом тема које се тичу историје Русије и држава централне и источне Европе, радови објављени у зборнику дају извештај допринос историографијама, како руској тако и домаћој.

Милана ЖИВАНОВИЋ

Jaroslav Pánek.
Češi a Jihoslované. Kapitoly z dějin vzájemných vztahů.
Praha: Tibun EU, 2015, 425.

Последња књига Јарослава Панека, пензионисаног професора Карловог универзитета у Прагу и Масариковог универзитета у Брну, представља збирку чланака које је објавио током четири деценије своје научне каријере, 1972–2012. године. Издата је уз потпору Друштва пријатеља Јужних Словена у Чешкој Републици, које је обновило свој рад 1990. (стр. 259). Аутор не скрива лични однос према некадашњој Југославији, која је за све Чехословачке била земља из снова у социјалистичком свету, а своју књигу сматра извесним наставаком дела: Václav Žáček et alii, *Češi a Jihoslované v minulosti. Od nejstarších dob do roku 1918*, (Praha, 1975).

Књига је подељена у пет целина: уводно излагање аутора (11–32), четири главе са шеснаест поглавља (35–386), а на крају су дате библиографске референце сваког чланка (387–391), резиме на енглеском језику (395–398), именски и географски регистар (401–425). Прва два поглавља посвећена су чешко-хрватским политичким односима успостављеним преко родбинских повезивања аристократских породица Зрински и Рожмберк, које је подстакнуто османском опасношћу и политиком Хабзбурга у